

Institut Européen des Jardins & Paysages

Inventarisatie van parken en tuinen van België - Vlaanderen

Inventaris Vlaams-Brabant

Tuinen en boomgaard van Speelhoven

Auteur(s) : Onroerend Erfgoed | Flanders Heritage Agency
www.onroenderfgoed.be <https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Inventarisatie van parken en tuinen van België - Vlaanderen
Inventaris Vlaams-Brabant
Tuinen en boomgaard van Speelhoven

Titel:	Tuinen en boomgaard van Speelhoven
Provincie:	Vlaams-Brabant
Gemeente:	Aarschot
Deelgemeente:	Aarschot
Bron:	Schepping: 2014-03-28 Bijwerken: 2018-12-14 URI: https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/134410
Coördinaten:	Breedte: 4.85505092183 Lengte: 50.9733645368

Primaire tekst

Herenhof (gerestaureerd in 1996-1998) met binnenplaats, tuin en boomgaard, circa 1,5 hectare, gebouw (16de-17de eeuw) en tuin omgeven door een trapeziumvormige ringgracht; site nagenoeg onveranderd sinds de 18de eeuw; monumentale perelaar. Gebouwen die relatief ongeschonden drie tot vier eeuwen hebben overleefd, zijn zeldzaam. Dit geldt voor het gebouwencomplex van Speelhoven in het gehucht Haterbeek ten zuidoosten van Aarschot, in het bijzonder voor het woonhuis, een bakstenen gebouw met ijzerzandstenen plint en deuromlijstingen, waarin nog een in 1575 gedateerde moerbalk aanwezig is; boven de ingang deur is er een datumsteen waarop vroeger het jaartal 1636 of 1656 te lezen stond. De toponiemen 'speelhof', 'speelhuis' en 'speelgoed' komen regelmatig voor in de regio, bijvoorbeeld het Kasteel de Biolley-T'Serclaes te Lubbeek, het voormalige buitenverblijf van de Leuvense Sint-Geertruiabdij. Volgens sommigen zou de naam echter van een familienaam afgeleid zijn. Over de oorspronkelijke functie zijn geen gegevens bekend. Mogelijk gaat het om een boerenhof, waarop tijdens de late Middeleeuwen een buitenverblijf of een jachtpaviljoen werd geënt. De vorm van de ringgracht en sommige elementen (bijvoorbeeld geknotte zomereiken op de buitenoever van de ringgracht) herinneren sterk aan sommige omwalde pastorieën die in de loop van de 17de eeuw in de regio werden gebouwd, zoals die van Sint-Pieters-Rode, Onze-Lieve-Vrouw-Tielt, Weseplaar of de rond 1900 afgebroken pastorie van Sint-Joris-Weert. Van de ophaalbrug over de ringgracht zijn alleen de fundamenten bewaard.

De vroegste afbeeldingen – op de kaarten van J.B. Joris en de Ferrariskaart, beide uit 1775 – tonen een omgracht gebouwencomplex tussen een spievormige boomgaard (west) en twee rechthoekige vijvers (oost). De oevers van de ringgracht en de vijvers zijn met bomen beplant. Het eilandje waarop de gebouwen zijn gelegen bestaat voor de helft uit tuin, vermoedelijk een combinatie van sier- en nutstuin. De site van Speelhoven beantwoordt nog in hoge mate aan het 18de-eeuwse beeld en de renovatie en herinrichting door de huidige eigenaars hebben dit nog versterkt.

Op de Primitieve kadastrale kaart, uitgetekend door Bastendorff in 1822, wordt de 17de-eeuwse configuratie ongewijzigd weergegeven. De kadastrale legger laat vermoeden dat het goed toen weinig intensief gebruikt werd, want het spievormige perceel boomgaard (sectie C nr. 98, 63 are 40 centiare) werd als heide geregistreerd. Het landgoed vormde een aaneengesloten blok van bijna 23 hectare, grotendeels bouwland, volgens de Primitieve kadastrale legger (in 1831) eigendom van notaris Jan Frans Beckers uit Vilvoorde. Op de stafkaart van 1865 (ICM, 1883) zijn de twee vijvers ten oosten van Speelhoven (percelen 90 en 91) opgenomen als twee met bomen afgezoomde weiden – min of meer de huidige situatie. Het goed is op dat moment eigendom van Joséphine-Elisabeth Nyst, weduwe van Martin Martens (1797-1863), professor in de plantkunde en de chemie aan de universiteit van Leuven en reorganisator van de Leuvense kruidtuin.

Het enige belangrijke feit na het verdwijnen van de vijvers is de restauratie van de gebouwen in 1996-1998 (Speelhoven werd op 3 maart 1979 beschermd als monument samen met bijna 25 à 30 hectare omgeving als 'dorpsgezicht'). Samen met de omgeving van het kasteel van Horst mag Speelhoven beschouwd worden als een van de meest archaische sites van de regio. Het 18de-eeuwse beeld wordt versterkt door het huidige bodemgebruik en beheer. De moestuin achter de gebouwen roept qua aanleg en beplanting (paden volgens dambordpatroon, combinatie van bloemen en groenten) de sfeer op van de 18de-eeuwse tuin van 'nut en sier' die op de kaarten van Ferraris en Joris wordt gesuggereerd. De ringgracht bleef volledig bewaard, maar de – oorspronkelijk brede – zuidelijke arm is door verlanding tot een smal kanaal herleid. Tijdens de laatste decennia is het waterpeil in de ringgracht erg wisselvallig geworden; in de zomer ligt ze soms voor lange tijd droog. De nabijgelegen drinkwaterwinning is daar wellicht niet vreemd aan.

Opmerkelijk is de monumentale perelaar (*Pyrus communis*) ten zuiden van het gebouw, die met 233 cm stamomtrek tot de dikste geregistreerde van België behoort. Langs een pad ten noordoosten van Speelhoven staan bovendien enkele dikke pruimelaars ('*Conducta*') met sculpturaal gedraaide stammen. De boomgaard die in de jaren 1950 werd aangelegd op het traditionele (spievormige) boomgaardperceel (nr. 98) ten westen van het hof is ondertussen verwilderd. De toegangsdreef bestaat uit Amerikaanse eiken (*Quercus rubra*) en enkele tamme kastanjes (*Castanea sativa*), bomen met circa 300 cm stamomtrek, mogelijk aangeplant begin 1900, gelijktijdig met de enige door het kadaster geregistreerde verbouwing. Opvallend is de aanwezigheid van een grote, op alant lijkende composiet *Telekia speciosa*, soms ook koeienoog genoemd; grote berenklaauw (*Heracleum mantegazzianum*); *Thladiantha dubia*, een klimplant met hechtranken uit de komkommerfamilie; en een rijke inheemse flora met als opmerkelijkste soorten: zaagblad (*Serratula tinctoria*) en grote bremraap (*Orobancha rapum-genistae*).

Merkwaardige boom (opname 4 juli 2002)

– Peer (*Pyrus communis*) **230** (stamomtrek gemeten op 150 cm hoogte)

Auteur: Deneef, Roger

Auteur: Halfants, Jacques

Auteur: Lybeer, Leen

Auteur: Wijnant, Jo

Datum: 2007

Titel Text: Herenhof Speelhoven

Grafische documenten

Voor nut en sier_de huidige bloementuin te Speelhoven (Onbekende fotograaf, 20-03-2014, ©Vlaamse Overheid)

De perelaar bij Speelhoven, één der dikste van België« (Vandevorst, Kris, 20-03-2014, ©Vlaamse Gemeenschap)

Bibliografie

Kadasterarchief Vlaams-Brabant, Oudste kadastrale legger [212] Aarschot, art. 20 nrs. 1-13 en art. 862.

Kadasterarchief Vlaams-Brabant, Kadastrale opmetingsschets Aarschot 1871 nr. 13 en 1907 nr. 52.

Aarschotse Monumenten, Open Monumentendag 1-09-1989, p. 15.

Historische tuinen en parken van Vlaanderen – Holsbeek, Lubbeek, Tielt-Winge, in *M&L cahier 6*, Brussel, Afdeling Monumenten en

Landschappen, 2002, p. 38-40 en p. 76-83.

BAUDOIN J.C. e.a., *Bomen in België. Dendrologische inventaris 1987-1992*, Stichting Spoelberch-Artois in samenwerking met de Belgische Dendrologische Vereniging, 1992, p. 381.

DE SEYN E., *Dictionnaire biographique des sciences, des lettres et des arts en Belgique (II)*, Bruxelles, Ed. L'Avenir, p. 722.

HALFLANTS J., *Speelhoven*, in *Het Oude Land van Aarschot 1(3)*, 1966, p. 72-85.

Relaties

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/279>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/120439>

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/200260>

Beknopte karakterisering

Datering: 18de eeuw, eerste helft 17de eeuw, tweede helft 19de eeuw

Typologie: boerenburgerhuizen, boomgaarden, dreven, fruitbomen, grachten (infrastructuur), hoeven, moestuinen